

Філософія

УДК 101:316.7(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.21280658>

**Деколонізація знання у філософському науковому дискурсі в контексті
українського досвіду та глобальних тенденцій**

Майданюк Ірина Зіновіївна

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри культурології
НУБіП України, Київ, Україна
<https://orcid.org/0000-0001-8096-0244>

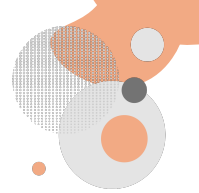
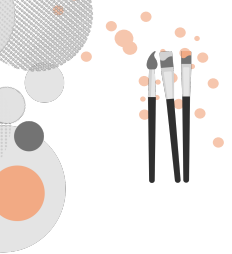
Маруховська-Картунова Ольга Олександрівна

кандидат філософських наук, доцент,
професор, зав. секцією суспільних наук кафедри іноземних мов та
загальноосвітніх дисциплін,
ВНЗ Університет економіки та права "КРОК", Київ, Україна
<http://orcid.org/0000-0002-5207-0671>

Таран Ганна Павлівна

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії,
Київський національний університет будівництва і архітектури, Київ,
Україна, <https://orcid.org/0000-0003-3311-0321>

Прийнято: 23.05.2026 | Опубліковано: 30.05.2026

***Анотація.** У статті розглянуто питання деколонізації знання у філософському вимірі. Головна увага присвячена Україні, оскільки процес деколонізації із культурно-політичного поступово трансформується у процес епістемологічного переосмислення меж наукового пізнання. В дослідженні проведено аналіз низки теоретичних підходів осмислення феномену деколонізації знання, концепції колонізації знання, епістемічної свободи, справедливості й непокори. Разом з цим увага авторів зосереджена на міжнародному досвіді деколонізації знання і його ролі у трансформаційних аспектах сучасного простору.*

Центральна частина наукового дослідження розкриває глобальні процеси деколоніальних студій, пов'язаних із критикою євроцентризму, розвитком епістемологічного плюралізму, варіативністю способів пізнання світу у виробництві знань. Серед важливих складових сучасного деколоніального дискурсу особливої ваги набуває забезпечення епістемічної свободи осіб, які беруть участь у формуванні нових знань, спроможних відображати специфіку окремих суспільств та культур.

В сучасній Україні деколонізація знання найперше пов'язана із необхідністю подолання наслідків радянщини та російського впливу, формуванні нових знань на основі відновлення українських інтелектуальних традицій та утвердження власної епістемічної суб'єктності. В умовах російсько-української війни цей процес набув вагомості, підсиливши необхідність критичного переосмислення сформованих наукових наративів, очищення освітнього простору від напрацювання минулого, підсилення ролі українського досвіду у виробництві знань.

У висновках встановлено, що деколонізації знання спрямована на подолання епістемічної нерівності й розширення меж наукового пізнання. Вона сприяє розвитку епістемологічного плюралізму, епістемічної справедливості й формуванню обширного наукового простору. В рамках України деколонізація

знання визначається як засіб подолання колоніальної спадщини, а також як елемент зміцнення національної науки та її інтеграції у глобальний академічний простір та утвердження власної позиції у виробництві нових знань.

Ключові слова: деколонізація, епістемічна справедливість, епістемічна свобода, філософія науки, колоніальні знання, наукові підходи, трансформація знань, інтелектуальні традиції.

Decolonization of Knowledge in Philosophical Academic Discourse in the Context of the Ukrainian Experience and Global Trends

Maidaniuk Iryna

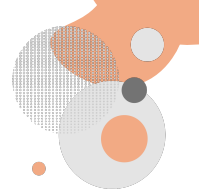
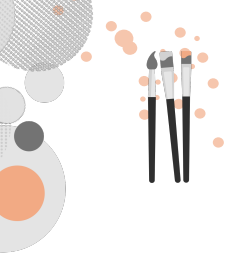
Doctor of philosophical sciences, Professor,
Head of Department of Culturology
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv,
Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-8096-0244>

Marukhovska-Kartunova Olga

Candidate of Philosophical Science, Associate Professor,
Professor, Head of the Social Sciences Section, Department of Foreign
Languages and General Education Subjects,
University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine
<http://orcid.org/0000-0002-5207-0671>

Taran Hanna

PhD, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Philosophy,
Kyiv National University of Construction and Architecture, Kyiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0000-0003-3311-0321>

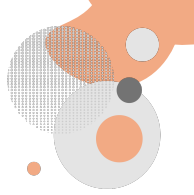

Abstract. *The article considers the issue of decolonization of knowledge in the philosophical dimension. The main attention is devoted to Ukraine, since the process of decolonization from cultural and political is gradually transforming into a process of epistemological rethinking of the boundaries of scientific knowledge. The study analyzes a number of theoretical approaches to understanding the phenomenon of decolonization of knowledge, the concepts of colonization of knowledge, epistemic freedom, justice and disobedience. At the same time, the author's attention is focused on the international experience of decolonization of knowledge and its role in the transformational aspects of modern space.*

The central part of the scientific research reveals the global processes of decolonial studies related to the criticism of Eurocentrism, the development of epistemological pluralism, the variability of ways of knowing the world in the production of knowledge. Among the important components of modern decolonial discourse, ensuring epistemic freedom of individuals who participate in the formation of new knowledge capable of reflecting the specifics of individual societies and cultures is of particular importance.

In modern Ukraine, the decolonization of knowledge is primarily associated with the need to overcome the consequences of the Soviet era and Russian influence, to form new knowledge based on the restoration of Ukrainian intellectual traditions and the affirmation of one's own epistemic subjectivity. In the conditions of the Russian-Ukrainian war, this process gained importance, reinforcing the need for a critical rethinking of established scientific narratives, cleansing the educational space from the achievements of the past, and strengthening the role of Ukrainian experience in the production of knowledge.

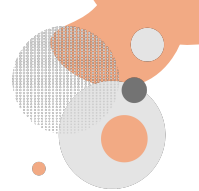
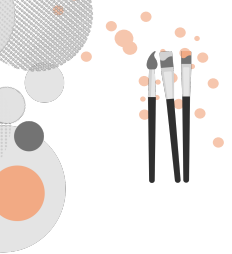
The conclusions establish that the decolonization of knowledge is aimed at overcoming epistemic inequality and expanding the boundaries of scientific knowledge. It contributes to the development of epistemological pluralism, epistemic justice, and the formation of a vast scientific space. Within the framework of Ukraine,

the decolonization of knowledge is defined as a means of overcoming the colonial legacy, as well as an element of strengthening national science and its integration into the global academic space and establishing one's own position in the production of new knowledge.

Keywords: *decolonization, epistemic justice, epistemic freedom, philosophy of science, colonial knowledge, scientific approaches, knowledge transformation, intellectual traditions.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність дослідження визначеного питання полягає в необхідності пошуку нових наративів, при яких вивчення деколонізації знання буде найбільш ефективним. Низка вітчизняних і міжнародних досліджень мають обмежені напрацювання в заданому напрямку. Найперше, складнощі пов'язані із недостатньо розкритими питаннями концептуалізації деколонізації знання в рамках філософії науки. Проблема ускладнюється ще й тим, що тривалий час панування євроцентричних та імперських наративів у науці призвело до маргіналізації альтернативних епістемологічних традицій, зокрема тих, що формувалися в межах українського інтелектуального простору. Як наслідок, сучасна гуманітаристика постає перед необхідністю одночасного подолання історично сформованих інтелектуальних ієрархій та виробленням нових підходів до осмислення множинності знань. Відсутність системного переосмислення цих впливів у межах філософського дискурсу ускладнює формування цілісної концепції деколонізації знання та її інтеграцію в глобальні наукові процеси. Потребує додаткового опрацювання теоретико-філософська розробленість проблеми деколонізації знання як багатовимірного феномену, що водночас відображає трансформації глобального наукового простору та специфіку українського історико-культурного досвіду.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження питання деколонізації посідає чільне місце у вітчизняному та міжнародному правовому дискурсі. Так, вчений І. Петленко [1] у власному дослідженні аналізує вітчизняний досвід у контексті глобальних постколоніальних процесів. Питання деколонізації гуманітарного знання та освіти належить до сфери вивчення О. Міхно [2], К. Міхейцевої-Цінгрош [3], К. Міхейцевої [5] та П. Гречанівської [15]. Разом з тим, філософське осмислення деколонізації вітчизняної культури представлено у працях О. Гомілко. В дослідженнях С. Сідорової [9] та С. Руденка [14] наукова увага зосереджена на епістемічному вимірі деколонізації та трансформації соціокультурних систем. Вчені І. Грабовська та С. Грабовський [11], а також Т. Гундорова [10] проводять аналіз взаємозв'язку деколонізації з критикою євроцентризму та процесами провінціалізації Європи.

Низка дослідників присвятила увагу вивченню сучасних трансформацій наукового знання та філософії науки. Так, О. Маруховська-Картунова, О. Хромова та Т. Цой [12] досліджували еволюцію концептуальних підходів у філософії науки, а В. Білогур та Р. Олексенко [13] аналізують трансформацію наукових методів у XXI століття. Зарубіжні науковці S. Ndlovu та E. T. Woldegiorgis [4] розглядали проблеми епістемічної свободи та виробництва знання в країнах Глобального Півдня. Однак, попри значну розробленість визначеного питання, додаткового опрацювання потребує дослідження комплексного аналізу деколонізації знання як філософсько-епістемологічного процесу та його співвідношення із сучасними глобальними деколоніальними аспектами.

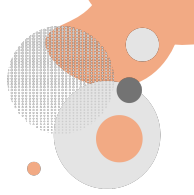
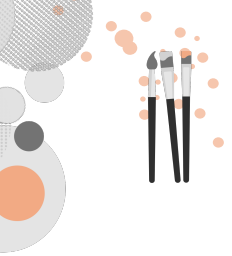
Виділення невирішених частин загальної проблеми. Наукові дослідження в обраному напрямку зосереджені насамперед на культурних, історичних, освітніх та політичних аспектах деколонізації знань. Філософському осмисленню деколонізації знання, як самостійному епістемологічному феномену, відводиться незначна частина досліджень. Подальшого опрацювання потребує також питання впливу колоніальної спадщини на розвиток української

філософської думки, трансформацію наукових підходів та формування національних інтелектуальних традицій в рамках філософії науки. Не менш вагомим є й питання співвідношення вітчизняного досвіду деколонізації знання із міжнародними процесами деколонізації, а також впливу українського гуманітарного дискурсу на епістемічну рівність та культурний плюралізм.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в комплексному дослідженні сутності деколонізації знання у філософському дискурсі, визначенні особливостей її реалізації в українському контексті та аналізі основних глобальних тенденцій розвитку деколоніальних підходів у сучасному науковому просторі. Виходячи із поставленої мети, необхідно виконати такі завдання:

- розкрити теоретико-філософські засади концепції деколонізації знання та її місце в сучасному гуманітарному дискурсі;
- провести аналіз особливостей формування та реалізації процесів деколонізації знання в Україні крізь призму подолання наслідків імперського та радянського впливу на науку, освіту, культуру;
- охарактеризувати основні глобальні тенденції деколонізації знання та визначити перспективи інтеграції вітчизняного досвіду до міжнародного наукового та філософського дискурсу.

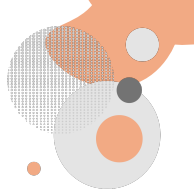
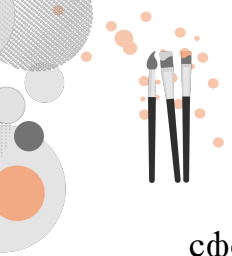
Виклад основного матеріалу дослідження. Для України проблема деколонізації пов'язана із актуальними умовами подолання наслідків тривалого перебування у складі російської федерації та Радянського Союзу. Колоніальні аспекти вплинули на політичну, культурну сферу, систему освіти, наукові дослідження, формування історичної пам'яті. В рамках цього відновлення української інтелектуальної традиції переоцінка наукової спадщини та критичне осмислення імперських наративів постало як важлива складова сучасних процесів деколонізації знання.

Формування політичної та культурної ідентичності народів відбувається під впливом різних філософських думок. Для України, як відносно молодій країні із європейськими амбіціями, тривале перебування під впливом російського гніту та СРСР негативно вплинуло не лише на політичні процеси, а й на мовні та культурні аспекти. Нав'язування «чужого» протягом тривалого періоду впливало на ефективне формування знань, оскільки значна частина суспільних уявлень, наукових підходів та освітніх аспектів тривалий час розвивалися під впливом чужих ідеологічних настанов і цінностей. Внаслідок цього виникла необхідність критичного переосмислення розвитку, а також відновлення власних інтелектуальних традицій. Вказані аспекти не обмежуються лише переглядом минулого, а насамперед спрямовуються на формування умов для повноцінної участі України в міжнародному науковому просторі як рівноправного суб'єкта.

Вчена І. Петленко зазначає, що постколоніальний підхід створює методологічні можливості для осмислення української історії як досвіду тривалого перебування під впливом імперського панування та безперервної боротьби за збереження культурної самобутності. Імперська спадщина простежується не лише в політиці чи соціальній сфері, а й у способах інтерпретації історичних подій та формуванні політики пам'яті, що тривалий час визначалися російськими імперськими та радянськими дискурсами. У рамках філософії науки дослідження має враховувати критичний аналіз тих епістемологічних засад, на яких ґрунтувалося виробництво знання про Україну, а також переосмислення наукових підходів, сформованих під впливом імперської моделі розвитку.

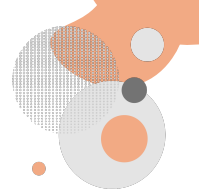
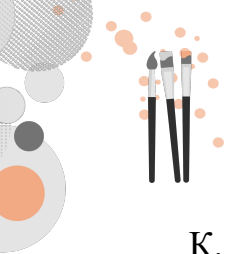
Не менш важливим напрямком постколоніальних досліджень є проблема відновлення інтелектуальних традицій, яка знаходить своє відображення в концепції деколонізації знання. У постколоніальній теорії цей процес науковці пов'язують з критичним переосмисленням панівних моделей знань,

сформованих у колоніальних умовах та інституціолізованих як універсальні академічні стандарти. Представники постколоніальної думки схильні вважати, що знання є нейтральною чи позаісторичною категорією, яка формується під впливом конкретних суспільно-політичних умов та владних відносин. Відтак, деколонізація знання передбачає переоцінку усталених епістемологічних підходів, виявлення прихованих механізмів інтелектуальних переваг та упередження багатоманітності способів пізнання соціальної реальності [1]. В рамках філософії науки деколонізація знання визначається як процес критичного переосмислення епістемологічних засад наукового пізнання, сформованих під впливом колоніальних та імперських традицій. Головна мета пов'язана із подоланням застарілих уявлень, нав'язаних іншими країнами, а також створенням умов для розвитку власних наукових традицій, які враховують історичний та культурний досвід кожного народу.

Вітчизняний дослідник О. Міхно зазначає, що серед ключових передумов нападу росії на Україну стало прагнення рф зберегти та відновити свій політичний, культурний та цивілізаційний вплив на український простір. Спротив України російській агресії показує беззаперечне прагнення до відновлення територіальної цілісності держави, подолання колоніальної залежності та утвердження національного суверенітету. Безперечно, реінтеграція тимчасово окупованих територій і післявоєнна відбудова держави потребуватимуть значних економічних, соціальних та інтелектуальних ресурсів. Зважаючи на це, деколонізація знання є визначальним етапом незалежного наукового та освітнього простору, вільного від колоніальних наративів і утвердження України як самостійного суб'єкта глобального виробництва знань і повноправного учасника міжнародного академічного діалогу [2].

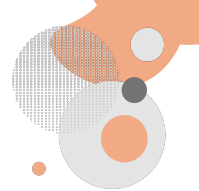
Дослідження проблематики деколонізації знання є важливим з огляду на необхідність критичного осмислення впливу колоніальних практик на формування наукових, культурних та освітніх систем. Як слушно зауважує

К. Міхейцева-Цінгрош, колоніальний досвід здатний впливати на політичні, культурні та соціальні процеси сучасного суспільства. Через механізми культурної трансляції, інтерпретації історичного досвіду й соціального відтворення формуються аспекти закріплення ціннісної моделі сприйняття минулого. Домінування «чужого розуму» тривалий час негативно впливало на розвиток України як самостійної держави, обмежуючи її повноцінний розвиток. Позитивним аспектом постала деколонізація як процес критичного переосмислення успадкованого минулого, відмови від легітимації колоніальних дискурсів і відновлення українського погляду на власну історію та культуру.

Важливо наголосити, що процеси деколонізації втілюються як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні. Зважаючи на це, локальна історична та культурна специфіка сприяє більш ефективному переосмисленню колоніальної спадщини, забезпечуючи поєднання загальнонаціональної культурної політики та регіональної культурної спадщини [3, с. 22].

Нині Україна продовжує вести активну боротьбу за збереження власної державності та територіальної цілісності, утверджуючи традиції і наративи, які впливають на збереження її історичного минулого, культурного надбання та проєвропейської ідентичності. Водночас український досвід деколонізації є частиною ширших глобальних тенденцій. У сучасному світі дедалі більше уваги приділяється питанням епістемічної справедливості, подолання євроцентризму та визнання множинності форм знання. Деколонізаційні практики активно розвиваються в країнах Африки, Азії та Латинської Америки, де здійснюється перегляд усталених підходів до історії, культури та освіти. В межах цих процесів утверджується ідея рівноправного співіснування різних інтелектуальних традицій та необхідності включення локального досвіду до глобального наукового дискурсу. Україна, долаючи наслідки колоніального минулого, поступово долучається до цих трансформацій, формуючи власну модель

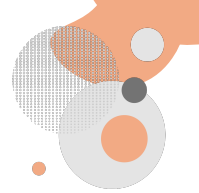

деколонізації знання, засновану на принципах історичної справедливості, культурного плюралізму та академічної незалежності.

Міжнародні дослідники стверджують, що науковці повинні мати можливість створювати знання, виходячи зі свого історичного, культурного та соціального досвіду – «епістемічного місцезнаходження». Інколи така можливість обмежується глобальними академічними структурами. Епістемічна свобода означає вироблення знань науковцями, спираючись на власний історичний, культурний та суспільний досвід. Саме епістемічна свобода розглядається сучасними деколоніальними дослідниками як необхідна передумова подолання інтелектуальної залежності та формування альтернативних моделей пізнання. Поміж з тим науковці відзначають, що сучасна система вищої освіти часто орієнтована на стандарти та інтереси Глобальної Півночі, внаслідок чого локальні знання та досвід цих країн залишаються маргіналізованими [4, с. 10].

Загалом, ідеї деколонізації знання найперше сформувалися у країнах із досвідом класичного колоніалізму. Для України вони мають важливе значення, оскільки нерівність у виробництві та поширенні знань здатна підтримуватися не лише політичними, а й культурними та економічними механізмами впливу. В рамках цього деколонізація знання спрямована насамперед на розвиток самостійного наукового дискурсу, що враховує національний історичний досвід, культурні процеси й актуальні потреби українського суспільства.

К. Міхейцева стверджує, що в українському гуманітарному дискурсі останніх років дедалі більшого поширення набуває концепція культурної деколонізації, яка розглядається як процес переосмислення національної ідентичності, історичної пам'яті та символічного простору. Водночас теоретико-методологічні засади деколонізації залишаються недостатньо систематизованими. Культурна деколонізація в Україні постає як складний багаторівневий процес, що охоплює дискурсивний, символічний і практичний

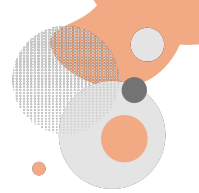

виміри суспільного життя. Кожен із них характеризується власними механізмами функціонування та логікою розвитку, а їхня взаємодія формує динамічну систему смислотворення, яка не завжди внутрішньо узгоджена.

Результати реалізації деколонізаційних практик мають неоднозначний характер. Вони створюють передумови для оновлення культурних наративів, переосмислення історичної пам'яті та формування нових моделей культурної самоідентифікації. Водночас зберігається ризик відтворення інверсійної логіки мислення, за якої процес самоствердження будується переважно через заперечення попередніх колоніальних моделей, а не через формування власних концептуальних засад розвитку [5, с. 170].

Вчена О. Гомілко наголошує, що, на відміну від західних моделей деколонізації знання та культури, український деколонізаційний процес орієнтований на утвердження нових європейських цінностей та подолання наслідків тривалого імперського впливу. Його концептуальним підґрунтям виступає європейська система цінностей, заснована на принципах свободи, демократії, культурного плюралізму й національної суб'єктності. Значна відмінність між українським і, скажімо, радянським мисленням, полягає у розрізненні цінностей свободи, верховенства права та раціонального мислення. Деколонізаційні процеси в Україні характеризуються очищенням держави від травматичних наслідків колоніальних репресій. Мова йде не тільки про ідеї та цінності, а й про антропологічні та когнітивні наслідки, які постають як гібридні схрещення прорадянських чи імперських вподобань [6, с. 52]. У рамках філософії науки окреслені процеси зосереджені на переосмисленні засад виробництва та розповсюдження наукового знання, формуються нові наукові підходи, засновані на принципах академічної свободи, критичного мислення й відкритого наукового діалогу.

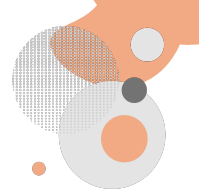
Повномасштабне вторгнення у 2022 році стало потужним каталізатором процесів деколонізації української культури та суспільної свідомості. Війна

сприяла прискоренню процесів деколонізації, яка проявилася у відмові від символічного простору, актуалізації української наукової та культурної спадщини, посиленні суспільного запиту та відновлення історичної справедливості. В рамках цього деколонізація – це не лише реакція на колоніальне минуле, а й механізм формування нових культурних смислів, нових знань та моделей національної самоідентифікації.

У контексті деколонізації знання важливим напрямом діяльності України є переосмислення способів репрезентації української культурної та інтелектуальної спадщини у світовому просторі. Зокрема, Український інститут спільно з міжнародними партнерами розробляє рекомендації для музеїв щодо коректного представлення української спадщини крізь призму деколоніального підходу. Традиційні західні концепції колоніалізму переважно орієнтовані на досвід європейських морських імперій і не повною мірою враховують специфіку російського імперського панування. У філософії науки деколонізація знання передбачає критичний перегляд усталених наративів, які тривалий час інтегрували українську історію, культуру та інтелектуальну традицію до російського контексту. Це сприяє утвердженню України як самостійного суб'єкта виробництва знання та формуванню нових підходів до осмислення її місця у глобальному культурному й академічному просторі [7].

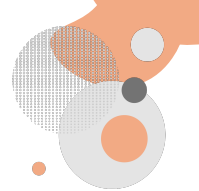
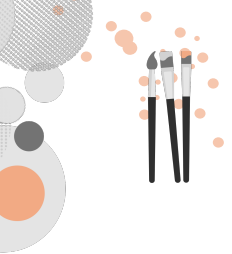
Події 2022 року підсилили необхідність дослідження питання деколонізації в науковому дискурсі. Важливим кроком у цьому напрямі стало ухвалення у 2023 році Закону України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» [8]. Вказаний нормативно-правовий акт визначає нові підходи в осмисленні історичного розвитку, що ґрунтується на визнанні спадкоємності імперського впливу москви, СРСР та сучасної росії. Однак прийнятий закон не закріплює статус України як колишньої колонії, тим самим залишаючи відкритим питання щодо колоніального характеру українсько-російських відносин. Досить часто

подолання наслідків імперського впливу реалізовувалося через політику дерусифікації (усунення російських культурних та історичних маркерів) [9]. В рамках цього деколонізація залишається предметом складних дискусій, пов'язаних із критикою євроцентризму, пошуком культурної суб'єктності та переосмисленням місця Центрально-Східної Європи у глобальному інтелектуальному просторі [10, с. 33].

Тривале перебування під імперським контролем потребує деколонізації суспільної свідомості. Важливим напрямком цього процесу виступають зміни в інформаційній та культурній політиці, спрямованій на утвердження історичної пам'яті, національної приналежності й формування нових наукових досягнень [11, с. 220]. Деколонізація освітнього простору зосереджена насамперед на процесах множинності епістемологічних досягнень, критичного аналізу наукових наративів і подолання інтелектуальних ієрархій, сформованих в період імперіалізму. Ключовою умовою цього процесу є ідея цілісності та взаємопов'язаності знання, оскільки вона сприяє інтеграції різних наукових і культурних традицій і підсилює ефективність проведення деколонізації знань [12, с. 40].

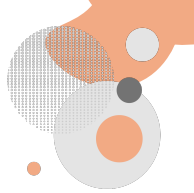
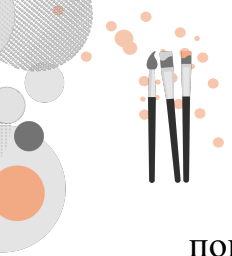
Досліджуючи елементи, які впливають на деколонізаційні процеси варто звернути увагу на те, що різні наукові підходи мають обмежений характер, сформований під впливом домінантних політичних та культурних наративів. В рамках цього постає необхідність в пошуку нових моделей пізнання, до складу яких входили епістемологічні традиції, історичний досвід різних суспільств та соціокультурних аспектів. Згадані елементи спроможні вплинути на переосмислення усталених за віки форм виробництва знання, подолання наслідків інтелектуальної залежності. Саме з їх допомогою можливо сформувати більш інклюзивний та плюралістичний науковий простір, що вплине на подальший розвиток держави на десятки років вперед [13, с. 180].

Вчений С. Руденко підкреслює, що деколонізація не обмежена політичним чи культурним виміром, а охоплює інтелектуальний рівень суспільного розвитку. Її зміст розкривається через подолання інтелектуальної залежності від зовнішнього впливу, перегляді сформованих способів легітимації знання й формування власних підходів. В результаті формуються умови, що сприяють утвердженню автономної культурної та наукової суб'єктності й розвитку незалежного інтелектуального простору [14].

В незалежній Україні процес деколонізації відбувається в три етапи. На першому (1991-2014) відбувся пошук концептуальних засад державної політики деколонізації та формування нової національної ідентичності. Цей етап ускладнювався світоглядною неоднорідністю суспільства, що сформувалася в процесі радянщини та пережитків минулого. Другий етап (2014-2022 рр) характеризується переосмисленням впливу радянського минулого та ефективною реалізацією декомунізаційної політики, визначеної у нормативно-правових актах 2015 року. Третій етап (триває з 2022 року) пов'язаний із повномасштабним вторгненням росії та її агресивною політикою на території України. Він посилив декомунікаційні процеси, зосередивши увагу на тотальній забороні російської мови, культури, літератури тощо. Наразі дерусифікація відбувається в усіх сферах життя українців, від публічного простору до оновлення нормативно-правової бази. Водночас важливим напрямом державної політики стало збереження національної культурної спадщини та захист історичної пам'яті в умовах війни [15, с.35].

На основі проведеного дослідження доцільно зазначити, що сучасна вітчизняна деколонізація виходить за межі культурно-політичних трансформацій, набуваючи характеру епістемологічної реконструкції. На відміну від традиційних підходів, що ґрунтуються на питаннях історичної пам'яті, дерусифікації та декомунізації, в науковому дослідженні деколонізацію розглянуто як процес переосмислення механізмів виробництва, легітимізації та

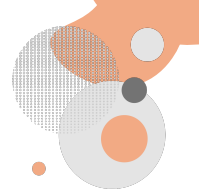
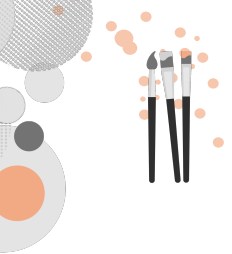

поширення знання. Відповідно до цього визначено особливості українського досвіду деколонізації знання в умовах подолання наслідків російського імперського впливу та доведено його зв'язок із сучасними глобальними деколоніальними тенденціями. Обґрунтовано, що деколонізація знання сприяє формуванню епістемологічної суб'єктності України, утвердженню власних інтелектуальних традицій і розширенню участі української гуманітаристики у світовому науковому просторі.

Висновки. На основі проведеного дослідження встановлено, що деколонізація – це складне багаторівневе явище, котре виходить далеко за межі культурно-політичних процесів, охоплюючи епістемологічний вимір суспільного розвитку. На основі сучасного філософського дискурсу деколонізація визначається як переосмислення механізмів виробництва, легітимації та поширення знань, спрямованих на подолання інтелектуальних ієрархій і наслідків колоніальних переваг. Тривале перебування України під впливом інших культур, які прагнули нав'язати власну політику, культуру та світоглядну позицію, поклало початок так званого відродження держави. Деколонізація знання постала не як необхідність, а як прагнення відродити Україну та зміцнити її епістемічну суб'єктність. В подальших наукових дослідженнях важливо зосередити увагу на вивченні механізмів деколонізації наукових інституцій в процесі трансформації підходів до виробництва та поширення наукових знань. Разом з тим, вважаємо за необхідність зосередити увагу на пошуку ефективних шляхів інтеграції українського інтелектуального досвіду до глобального академічного простору на засадах епістемічної рівності, наукової автономії та інтелектуального плюралізму.

Перелік використаної літератури

1. Петленко І. Міжкультурна комунікація Україна-Індія у постколоніальному контексті: філософський аналіз точок взаємодії. Україна і світ. Випуск 2(99). 2026. DOI:10.17721/2413-7065.2(99).2026.362502
2. Міхно О. Деколонізація української педагогічної біографістики: теоретичні контури. Український педагогічний журнал. Випуск 1. 2024. С. 104-113. URL: https://www.researchgate.net/publication/379933038_Dekolonizacia_ukrainskoi_pedagogicnoi_biografistiki_teoreticni_konturi
3. Міхейцева-Цінгрош, К. Теоретичні засади та практичні втілення дискурсу деколонізації в культурній політиці України (на прикладі проєкту Odesa Decolonization). Науково-теоретичний альманах Грані. 2024. 27(5), 14-24. <https://doi.org/10.15421/172486>
4. Ndlovu S., Woldegiorgis E.T. Neoliberal Labyrinth: Epistemic Freedom and Knowledge Production in Higher Education in the Global South. Transformation in Higher Education. 9(1), 1-13. 2024. DOI: <https://doi.org/10.4102/the.v9i0.412>
5. Міхейцева К. Сміслові сценарії культурної деколонізації в Україні: структура, функції, наслідки. Докса. 2025. (2(44), 167–183. DOI: [https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2\(44\).354284](https://doi.org/10.18524/2410-2601.2025.2(44).354284)
6. Гомілко О. Деколонізація української культури: політика воук чи національне пробудження? Філософська думка. Випуск 3. 2023. С. 49-58. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/1efa10cd-5022-449b-8170-a04737f5310d/content>
7. Кондрат А. Підсумки: деколонізація. Тетяна Філевська. Свідомі. 2023. URL: https://svidomi.in.ua/page/pidsumky-dekolonizatsiia-tetiana-filevska_text
8. Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії: Закон України від 21 березня 2023 року №3005-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text>

9. Сідорова С. Колоніальність знання. Український деколоніальний глосарій. 2025. URL: <https://decolonialglossary.com.ua/coloniality-of-knowledge-uk>
10. Гундорова Т. Деколонізація і провінціалізація Європи: чи варто виходити поза «топографічну деколонізацію»? Критика. Випуск 3-4. 2024. С. 32-35. URL: <https://krytyka.com/ua/articles/dekolonizatsiia-i-provintsiializatsiia-evropy-chy-varto-vidchodiyty-poza-topografichnu-dekolonizatsiiuu>
11. Грабовська І., Грабовський С. Хвилі глобалізації, деколонізація та геополітична суб'єктність. Українознавство. 2023. № 1(86). С. 212–225. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(86\).2023.275328](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(86).2023.275328)
12. Маруховська-Картунова О.О., Хромова О.І., Цой Т.В. Філософія науки та структура наукового знання: еволюція концептуальних підходів. Epistemological studies in Philosophy, Social and Political Sciences. 2023, 6 (2). С. 36-44. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/marukhovska-kartunova_0031.pdf
13. Білогур В., Олексенко Р. Філософія науки і трансформація наукових методів у XXI столітті. Humanities Studies. 2025. Випуск 22 (99). С. 176-184. URL: <https://humstudies.com.ua/article/view/325128/315079>
14. Руденко С. Неортодоксальна деколонізація соціокультурної системи через фреймворки репрезентацій культурних цінностей та спадщини. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Випуск 4. 2025. URL: <https://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/351831>
15. Герчанівська П. Е. Деколонізація суспільства: український поворот. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал. 2024. № 1. С. 32–41. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/49303177-0528-42ae-bc7f-daa671d06521/content>